

nostkowym, lecz także wspólnotowym. Rozstrzygnięcia mogą odnosić się do różnych obszarów życia codziennego obywateli, w tym do szeroko rozumianej przestrzeni duchowej – tzw. *rząd dusz*. Ze strony polskich władz emigracyjnych podkreślano, że stanowią one legalne przedłużenie prawnego układu przedwojennej Polski (s. 474). Przypuszcza się, że Polacy osiedlający się na Wyspach Brytyjskich wysoko krytycznie wypowiadali się na temat zdradzieckiej postawy Wielkiej Brytanii w stosunku do Polski, to jednak większość z nich nie wybrała jednak *honorowego rozwiązania* w postaci reemigracji bądź osiedlania się w którymś z krajów, który nie odegrał negatywnej roli kreowania pojażańskiego porządku.

Wskazuje się tu, że redaktorzy „Dziennika Polskiego” się za *duchową władzą*. Wyrażali przekonanie, że byli powołani do pełnienia „roli jedynie słusznego wyrażiciela opinii emigracyjnej”. Funkcjonowała w redakcji „czarna lista”, która obejmowała wiele osób z życia publicznego, których nazwiska nie mogły być wymieniane na łamach „Dziennika Polskiego”, nawet jeśli to były nekrologii (s. 492).

W refleksji podsumowującej analizę przy pomocy „Girardowskich okularów” stwierdza się, że funkcjonowanie Polonii w Wielkiej Brytanii ujawnia powtarzające się mechanizmy oraz schematy i to niezależnie od tego, którą falę emigracyjną się bada. Społeczność ta chętnie pozycjonuje się jako ofiara (s. 530). Chętnie podkreśla ona heroiczną gotowość do ofiary dla Polski, czego potwierdzeniem były „spakowane walizki” (mit o powrocie). Pomiędzy „starą” a „nową” emigracją ujawnia się wiele paralel, szczególnie jeśli się uwzględni fakt, że w Wielkiej Brytanii rozpoczynają się dzieje gasterbeiterów, iż doświadczają społecznej deklasacji, z której dopiero mogą podnieść się ich dzieci i wnuki.

Lektura tej książki przekonuje, że jest ona: 1. Oryginalnym osiągnięciem naukowo-badawczym ukazującym z pozycji lektury politycznej obraz diasporalnego życia Polaków w Wielkiej Brytanii; 2. Metodologicznie ukazuje istotę i zadania interpretacji mimetycznej; 3. Za ważne ognia bazy źródłowej uznaje się w pracy twórczość literacką i filmową. Baza ujawnia się z dużą siłą tzw. miękka rzeczywistość życia polonijnego, a zwłaszcza kwestie świadomości i kultury politycznej; 4. Zgromadzenie w niej niezwykle bogate

tej warstwy materiałów i literatury przedmiotu ukazującej różne aspekty życia polonijnego, w tym z przestrzeni psychologii społecznej oraz psychologii polityki; 5. Z wielką starannością prezentuje się w niej podejście politologiczne w rozpoznawaniu zagadnień migracyjnych i polonijnych.

Książka zasługuje na dużą uwagę czytelników orientujących się na rozpoznawanie życia emigracyjnego, diaspor polskiej oraz interpretację mimetyczną zjawisk i procesów życia kulturowo-cywilizacyjnego.

Andrzej Chodubski

Paweł Nieczuja-Ostrowski, *Ormianie w Polsce. Przeszłość i teraźniejszość*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011, ss. 445.

W rozpoznawaniu kwestii ludnościowych świata dużą uwagę przykuwa społeczność ormiańska. Uznawana jest ona za jedną z najistotniejszych w świecie. Jako naród istnieje od ok. tysiąca lat p.n.e. Jest to społeczność diasporalna, która dobrze adaptuje się i integruje w różnych częściach globu ziemskiego. W polskiej przestrzeni kulturowej zaznacza swą obecność od XI w. Jej przedstawiciele wpisali się chlubnie w rozwój polskiego życia kulturowo-cywilizacyjnego. A nawet postrzegani są wśród luminarzy kultury polskiej, jak np. Szymon Szymonowicz, Grzegorz Piramowicz, Juliusz Słowacki czy współcześnie Jerzy Kawalerowicz, Krzysztof Penderecki.

Obecność społeczności ormiańskiej dawnej, jak i współczesnej w Polsce zasługuje w badaniu politologicznym, na uwagę m.in. w jej relacji do władz politycznych, wartości politycznych, kultury politycznej. Kontekst ten stał się przedmiotem badawczym w prezentowanej książce. Za uważa się, że w latach 80. i 90. XX w. ujawniło się zjawisko organizacyjnego i kulturalnego ożywienia mniejszości narodowych zamieszkujących w Polsce, jak też nastąpił napływ wielu imigrantów, a w tym Ormian.

Charakteryzując tę społeczność wskazuje się zwykle na takie jego cechy antropologiczne, jak: 1. Wytrwałość i pracowitość; 2. Ruchliwość przestrzenna; 3. Łatwość adaptacji i integracji; 4. Racjonalność myślenia; 5. Cienienie wiedzy i umie-

jętności praktycznych; 6. Zdolności handlowe i przedsiębiorczość gospodarczą; 7. Umiędlanie wolności i nieakceptowanie polityki skrajnego ucisku; 8. Szacunek dla więzi rodzinnych; 9. Uznawanie więzi etnicznych, 10. Ujawnianie gościnności wobec „swoich” i „obcych”.

Kontakty Ormian i Polaków sięgają czasów początku państwowości polskiej. Ormianie spotykali się z nimi na szlakach handlowych, zwłaszcza w przestrzeni północnych wybrzeży Morza Czarnego. Od XI do XVIII w. tworzyli na ziemiach polskich swoje kolonie, m.in. w Lublinie, Łuchu, Kamieńcu Podolskim. W czasach nowożytnych zaznaczyli też swą obecność w Lwowie, Zamościu, Warszawie, Gdańsku. Polskie czynniki życia publicznego przychylnie były osadnictwu ormiańskiemu. Ujawniali się Ormianie, bowiem jako dobrzy kupcy, rzemieślnicy, tłumacze przyczyniający się do pomyślnego rozwoju przestrzeni kulturowych, w których przebywali. Nadto wykazywali lojalność w stosunku do polskich władców. Oswajali język polski. Zbliżali się do wyznaniowości, co wyraziło się m.in. w unii z Kościołem rzymskokatolickim zawartej w XVII w. Ukształtował się w katolicyzmie obrządek ormiański, którego centrum powstało we Lwowie.

W XIX w. w sytuacji zlikwidowania państwa polskiego przez zaborców Ormianie pozostawali zwykle nadal reprezentantami interesów narodu polskiego. Uczestniczyli w zrywach niepodległościowych. W czasie II wojny światowej walczyli w szeregach Wojska Polskiego. Po II wojnie światowej tworzyli skupiska, mające na celu pielęgnowanie tożsamości narodowej, m.in. w Krakowie, Lublinie, Łodzi, Warszawie, Gdańsku, Zielonej Górze, Bielsku Białej. W latach 80. XX w. ujawniły się tendencje do integracji etnicznej, a zwłaszcza w przestrzeniach lokalnych. Tworzono Koła Zainteresowań Kulturą Ormian przy Polskim Towarzystwie Ludoznawczym, m.in. w Krakowie, Warszawie i Gdańsku. Później powstały Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne w Krakowie, Związek Ormian w Polsce im. abp. Józefa Teodorowicza w Gliwicach. W tym też czasie ujawnił się z dużą siłą napływ imigrantów ormiańskich do Polski. Tzw. „stara” emigracja swą ormiańskość traktowała jako sferę prywatności, przywiązania do „dziejactwa ojców”, a w życiu politycznym identyfikację z polskością. Wśród Ormian „dawnych” i „nowych” ujawnił się podział na dwie wyraźne grupy, a nadto odrębność ujawniają

Ormianie przybyli w ostatnich dziesięcioleciach z innych przestrzeni kulturowych, spoza Armenii.

W prezentowanej książce podjęto się wyzwania określenia specyfiki procesu adaptacji, integracji i asymilacji Ormian w przestrzeni kulturowo-cywilizacyjnej Polski.

Istotę problemu poznawczego zaprezentowano w czterech rozdziałach, zatytułowanych kolejno: I. Czynniki generujące odrębność kulturową Ormian; II. Ormianie w polskiej rzeczywistości kulturowej; III. Instytucjonalizacja współczesnego życia ormiańskiego w Polsce; IV. Sfera wartości społeczno-politycznych Ormian w Polsce.

W wykładzie wskazuje się, że na kształtowanie tożsamości kulturowej zbiorowości etnicznych ważny wpływ mają warunki geograficzno-przyrodnicze. Charakter przestrzeni geograficznej, a w tym, ukształtowanie terenu, klimat, świat roślinny i zwierzęcy. Zasoby naturalne, dostęp do wód są czynnikami determinującymi kształt instytucjonalizacji danych społeczności ludzkich. Specyfiką kulturową Ormian, a w tym świadomości wspólnotowości w istotnej mierze generuje środowisko naturalne Wyżyny Armeńskiej, gdzie krzyżowały się naturalne szlaki łączące stepy Europy Wschodniej i Azji Centralnej oraz Bliskiego Wschodu.

W przestrzeni tej ustaliła się granica pomiędzy europejskimi i azjatyckimi cywilizacjami, która poddawana była przenikaniu się oddziaływań różnych kultur. Położenie Armenii na styku dwóch kontynentów – Europy i Azji powoduje też niejednoznaczność jej zaliczania do jednego bądź drugiego z kontynentów. W przestrzeni tej znajduje się góra Ararat (5156 m n.p.m.). Jest to góra najpełniej identyfikowana z ormiańskością. Okryło ją wiele legend, mitów, m.in. przyjmuje się, że na niej zatrzymała się *Arka Noego*. Ararat uznawany jest przez Ormian za górę świętą. Jest symbolem narodu i ojczyzny.

Wyżynę Armeńską w znacznej części pokrywają tereny nienadające się do stałego zamieszkania, a dające szansę utrzymania jedynie koczownikom. Z przestrzeni tej biorą swe źródła największe bliskowschodnie rzeki: Eufrat i Kura, Kyzyl-Irmak. Występują tam duże sezonowe wahania temperatur – gorące lata i mroźne zimy. Rzeczywistość naturalna ukształtowała takie cechy zamieszkujących w niej ludzi, jak wytrzymałość i pracowitość, konieczność podejmowania zbiorowego wysiłku, poczucie wspólnoty (s. 44).

Zauważa się, że warunki geograficzne oraz dzieje polityczne wykształciły w społecznościach tam zamieszkujących cechy, takie jak: zdolności przystosowawcze, upór, wytrzymałość fizyczna i umysłowa. W sytuacji obcego zagrożenia tradycyjna dumna i wojowniczość ustępowały miejsca przed przebiegłością, racjonalnym myśleniem i talentem dyplomatycznym. Konieczność częstego przemieszczania się, opuszczania danych ziem oraz utrata dobytku sprawiała, że szczególne wartości dla Ormian nabierały przymioty ducha, wiedza i umiejętności praktyczne. Praktyka życia kulturowego ujawniała też takie ich cechy, jak: gwałtowność, zuchwałość, indywidualizm, kłótniwość i buntowniczość.

Wskazując na dzieje polityczne Ormian podkreśla się, że o cywilizacyjnym i kulturowym współczesnej Armenii w istotnym stopniu decydowało rosyjskie (a następnie radzieckie) panowanie w XIX i XX w. Istotny wpływ ma też diaspora ormiańska, przede wszystkim w przestrzeni zachodnioeuropejskiej, która ujawniała się jako nośnik światowych idei i trendów. Poziom rozwoju gospodarczego identyfikuje się z warunkami geograficzno-przyrodniczymi oraz stereotypowym postrzeganiem takich cech społeczności ormiańskiej, jak pracowitość, ukierunkowanie na handel.

Wskazując na szczególne znaki życia kulturowego Armenii dostarcza się usystematyzowanej wiedzy o wyznaniowości oraz związanej z nią sztuce, języku i piśmienności, nauce, zwyczajach i obyczajach.

Charakteryzując obecność Ormian w polskiej rzeczywistości kulturowej wyodrębniono w wykładzie zagadnienia: 1. Migracje ludności ormiańskiej; 2. Dawne skupiska Ormian w Polsce; 3. Formy organizacyjne Ormian polskich; 4. Proces adaptacji, integracji i asymilacji; 5. Ormianie a inne grupy narodowościowe i etniczne. Wskazuje się tu, że zjawisko wychodźstwa ludności armeńskiej datuje się od starożytności. Pojawiło się w okresie rywalizacji politycznej pomiędzy wielkimi imperiami na Bliskim Wschodzie. Od II połowy I w. p.n.e. rozpoczęła się ekspansja państwa rzymskiego w Armenii, która spowodowała konieczność emigracji Ormian ze swego terytorium. Dalsze masowe ich wychodźstwo nastąpiło w XI w., co wiązało się z najazdami plemion tureckich na ten kraj. Wtedy z dużą siłą ujawnił się kierunek ich emigracji na ziemię pol-

skie. Osiedlali się oni wzdłuż traktu handlowego łączącego Europę z Dalekim Wschodem. Główne jego ośrodki osadnicze stanowiły: Kijów, Włodzimierz Wołyński, Luck, Lwów, Kamieniec Podolski. Przypomina się, że w latach 60. XIII w. książę Daniel Halicki zakładając Lwów oddał we władanie Ormian północną część miasta (s. 133). Przychylność polskich czynników oficjalnych powodowała, że w XIV w. liczni Onicy przybywali na ziemię polskie. Powstawały nawet osady, które nazywano Ormianami, Ormiankami. Ormianie spowodowali, że w polskim handlu ujawnił się jego odłamek lewantyński. Dalszy znaczący ich napływ na ziemię polskie odbył się w XVI–XVIII w. Sprzyjała temu rzeczywistość gospodarcza, jak też przychylność władców i magnaterii polskiej, ujawniający zainteresowanie światem kultury Orientu. Szacuje się, że w okresie istnienia I Rzeczypospolitej zamieszkiwali oni w ponad 70 miejscowościach, głównie w południowo-wschodniej części kraju. Po I wojnie światowej nie nastąpiła istotna zmiana w geografii kolonii ormiańskich. Na początku lata 30. XX w. szacowano ich na ok. 5,5 tys. osób. W latach 80. XX w. zaś – od 15 do 18 tys.

Zauważa się, że w XIX w. Ormianie zaczęli tworzyć w przestrzeniach dawnych ziem polskich organizacje i instytucje o charakterze świeckim, edukacyjnym i opiekuńczo-wychowawczym. Istotną rolę w środowisku tym pełnił lekarz i filantrop Józef Torosowicz (1785–1869). W 1865 r. założył on we Lwowie bursę dla młodzieży ormiańskiej. Ujawniono wtedy zainteresowanie rozpoznawaniem dziejów Armenii i Ormian w Polsce. Wśród badaczy tych wyróżniał się zwłaszcza dominikanin Sadek Wincenty Barącz (1814–1892), autor m.in. takich opracowań, jak: *Żywoty sławnych Ormian* oraz *Rys dziejów ormiańskich*.

Przypomina się, że swoistą cezurę w dziejach instytucji i organizacji ormiańskiej w Polsce stanowiła II wojna światowa. Społeczność doświadczyła represji zarówno ze strony władz radzieckich, jak i nacjonalistycznych organizacji ukraińskich, w tym pogromców etnicznych.

W reintegracji społeczności ormiańskiej oraz budowie nowych ormiańskich struktur organizacyjnych odegrali duchowni. Wskazuje się na zasługi m.in. ks. Kazimierza Michała Roszko (1916–1987), ks. Kazimierza Romaszka (1907–1972), ks. Kazimierza Filipiaka (1910–1992). Odrodzenie życia organizacyjnego o charakterze

świeckim społeczeństwu ormiańskiej rozpoczęło się w latach 80. XX w. Elementem integrującym były w istotnym stopniu promocje dzieł artystycznych i naukowych członków tej społeczności, m.in. Anny Dymnej, Jerzego Kawalerowicza, Krzysztofa Pendereckiego. Wśród animatorów tej działalności wymienia się: Michała Bohosiewicza, Leona Ter-Ogiana, Mariana Abgarowicza, Adama Terleckiego, ks. Tadeusza Ischowicza-Zaleskiego (s. 184).

Wskazując na proces adaptacyjno-integracyjny Ormian podkreśla się, że silnie znaczą się ich cechy antropologiczne, językowe, obyczajowe, które definiuje się jako orientalne. Cechą charakterystyczną jest tworzenie przez nich tzw. ormiańskich kolonii (*ormianikendów*). We współczesnym obrazie tzw. dawnych Ormian ujawnia się ich głęboka asymilacja. Ich przedstawiciele oficjalnie identyfikują się z kulturą i narodowością polską. W sferze prywatnej zwracają uwagę na odrębność ormiańską, podtrzymują pamięć o pochodzeniu, o gospodarczych i intelektualnych osiągnięciach przodków, wskazują na przywiązanie do tradycji, przejawiające się w sferze prywatnej kultywowaniem elementów ormiańskości, co dotyczy licznych elementów zaczerpniętych z polskiej kultury kresowej, np. niektórych potraw.

Zauważa się, że Ormianie pełnili liczne usługi w zakresie wywiadu i dyplomacji. Często uczestniczyli w polskich misjach dyplomatycznych na Wschodzie, byli gośćmi, sekretarzami kancelarii koronnej oraz samodzielnymi posłami.

W rozdziale trzecim książki wyodrębniono zagadnienia: 1. Ośrodki obecności Ormian w Polsce; 2. Formy i działalność organizacji ormiańskich; 3. Kościół i odrębność wyznaniowa; 4. Kontakty z mediami; 5. Związki z krajem pochodzenia. Wskazuje się tu, że w szacunkach społeczności ormiańskiej często pomija się imigrantów przybywających do Polski od początku lat 90. XX w. A jest to społeczność dość szczególnie w związku na przedsiębiorczość działania. Spotyka się ją często w przestrzeni handlowej, co nie było zwykle wcześniej polem jej aktywności zawodowej. Są to lekarze, nauczyciele, inżynierowie. W sytuacji znalezienia się w Polsce podjęli działalność, której są w stanie skutecznie sprostać. Liczni przebywają nielegalnie, jako że nie uzyskali zgody na status uchodźców (szacuje się, że może ich przebywać od 40 do 100 tys. (s. 229).

Spółeczność, tzw. „nowa imigracja” stanowi nowoczesną jakość w oczekiwaniu na przemiany swego życia. Są to zwykle ludzie starannie wykształceni, legitymują się ważnymi osiągnięciami w pracy zawodowej i życiu publicznym. Są otwarci na nowoczesne znaki postępu naukowo-technicznego, na nowoczesną edukację. Nie dążą do integracji z przedstawicielami „starej” imigracji. Stanowią nowe cele i zadania w swej przesterczeni migracyjnej. Przedkładają realizację swych wyzwań w wymiarach prawnych przed tradycją tkwiącą w dziedzictwie przeszłości. W wykładzie z dużą starannością ukazuje się sferę zderzania się dawnej i nowej ich rzeczywistości życia i działalności w Polsce. Stawiane hipotezy starannie egzemplifikuje się, a w tym odnosi do wykorzystanych materiałów źródłowych i literatury przedmiotu.

Zauważa się, że utrzymywaniem kontaktów z kraju wychodźstwa i diasporą ormiańską w innych krajach w Polsce postrzegają oni jako element poczucia i podtrzymywania przynależności do szerszej rozumianej społeczności ormiańskiej oraz emocjonalnego związku z Armenią.

W rozdziale czwartym, dotyczącym świata wartości Ormian w Polsce wyodrębniono pięć kwestii poznawczych, tj. 1. Mit i stereotypy; 2. Aktywność zawodowa; 3. Postawy polityczne; 4. Formy życia kulturalnego; 5. Postawy i zachowania cywilizacyjne. Wskazuje się tu, że rozpoznając oblicze kulturowe życia społeczności ormiańskiej w Polsce obserwuje się, że jest ono zwykle postrzegane przez pryzmat stereotypów (s. 316). Istotny wpływ na ich tworzenie mieli i mają sami Ormianie (s. 322). Za charakterystyczne cechy własnego narodu uznają zwykle: gościnność, rodzinność, temperament (w rozumieniu usposobienia pełnego werwy, energii, inicjatywy, jak też porywczego), wymieniają też pracowitość, dumę narodową.

Podkreśla się jednak, że w społeczeństwie polskim jest niski stan wiedzy o Armenii i Ormianach. W oglądzie stereotypowym społeczność tę identyfikuje się z rosyjskim kręgiem cywilizacyjnym. Zwraca się uwagę, że jest to społeczność bazarowa, nieuczciwa, wchodząca w kolizję z obowiązującym prawem, uczestnicząca w sferze przestępczości (s. 335). Z dużą starannością dokumentacyjną przedstawiono w analizie poznawczej ich aktywność kulturowo-cywilizacyjną. Analiza ta ma charakter przewodnikowy, inspirujący do pogłębianych analiz.

W Zakończeniu wskazuje się refleksyjnie na obecność Ormian w polskiej rzeczywistości kulturowej w przeszłości i obecnie. Podkreśla się, że cieszyli się przychylnością polskich władz politycznych. Ich osiągnięcia są też dumą narodu polskiego. Z dużą starannością zaprezentowano materiał ilustracyjny oraz wykorzystane materiały i literaturę przedmiotu.

W refleksji ogólnej należy stwierdzić, że prezentowana książka jest monograficznym ujęciem problemu poznawczego. O jej walorach naukowych zaświadczać takie okoliczności, jak: 1. jest to pierwsze całościowe zarysowanie poznawcze obrazu obecności i aktywności kulturowo-cywilizacyjnej Ormian w Polsce; 2. staranne zgromadzenie materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu; ich zarejestrowanie bibliograficzne i wykorzystanie dokumentacyjne w prezentacji poszczególnych zagadnień; 3. ukazanie zjawisk i procesów społeczno-politycznych pozostających w procesie stawania się, a zatem nierzadko pozostających w sferze emocjonalności; 4. podjęcie wyzwania analizy, tzw. miękkiej przestrzeni życia kulturowego, tj. mitów, stereotypów, świadomości politycznej, tożsamości etnicznej, kultury politycznej; 5. obecność Ormian w Polsce wpisuje się w przestrzeń mniejszości narodowych i etnicznych oraz w obraz kształtowania się stosunków polsko-ormiańskich.

Książka zasługuje na uwagę szerokiego kręgu uczestników, przede wszystkim znawców stosunków polsko-ormiańskich.

Andrzej Chodubski

Krzysztof Sawicki, *Obwód Kaliningradzki FR w ładzie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy DUET, Toruń 2013, ss. 736.

Rozpoznając współczesne przemiany kulturowo-cywilizacyjne świata uwagę poznawczą przywiązuje Rosja. Odgrywa bowiem ona rolę mocarstwową w świecie. Posiada bogate złoża surowców naturalnych i jest jednym z ważniejszych eksporterów ropy naftowej i gazu ziemnego. O jej pozycji międzynarodowej decyduje przede wszystkim potencjał militarny, w tym głównie strategiczna broń nuklearna.

W przestrzeni tego państwa dużą uwagę przykuwa enklawa Obwód Kaliningradzki. Jest ona

terytorialnie oddzielona od kraju. Aczkolwiek odgrywa ona ważną rolę w przestrzeni bezpieczeństwa i strategii politycznej, co jest uwarunkowane jej położeniem geopolitycznym, stopniem zmilitaryzowania oraz polityką zagraniczną FR.

Obwód Kaliningradzki utworzono 10 czerwca 1945 r. jako Specjalny Okręg Wojskowy. Na obszarze tym w końcu 1944 r. zamieszkiwało ponad milion ludności niemieckiej, a pod koniec 1947 r. było jej ok. 100 tys., których do 1951 r. wysiedlono niemal całkowicie. Na ich miejsce osiedlono głównie Rosjan, Białorusinów i Ukraińców oraz budowano radziecką bazę militarną. Nowa rzeczywistość polityczna ujawniła się tam na początku lat 90. XX w. W sytuacji rozpadu Związku Radzieckiego oraz rosnącej roli Unii Europejskiej Obwód Kaliningradzki zaczęto postrzegać w budowie nowego systemu bezpieczeństwa oraz kształtowania się nowych relacji międzynarodowych, a zwłaszcza z najbliższymi sąsiadami, a w tym z Polską. Sytuację w Obwodzie Kaliningradzkim w istotnej mierze zaczęły określać stosunki Rosji z Unią Europejską. Ważne znaczenie mają w tym względzie Układ o Partnerstwie i Współpracy Unii Europejskiej z Rosją oraz wypracowane cztery przestrzenie współpracy: 1. gospodarka; 2. bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne; 3. badania naukowe; 4. oświata i kultura (s. 11).

Cel poznawczy w prezentowanej książce określono jako ukazanie współczesnej sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Obwodzie Kaliningradzkim FR, w tym zmian tam zachodzących. Współpracę różnych sił i obozów politycznych mających na celu budowę demokratycznych standardów i starań rosyjskich rządów, ugrupowań i polityków w celu osiągnięcia pełnoprawnego uczestnictwa w stosunkach międzynarodowych poprzez otwarcie na bezpośrednie uczestnictwo w porozumieniach i konwencjach oraz światowych organizacjach finansowych i handlowych, gotowości do przyjęcia warunków i reguł międzynarodowego obrotu i podziału pracy przez akceptację zagranicznych programów, planów współpracy i rozwoju. Istotne jest również ukazanie mechanizmów i założeń, które występowały w Obwodzie Kaliningradzkim FR po upadku Związku Radzieckiego i umożliwiły transformację systemową, radykalną przebudowę gospodarki, a także wykazanie w jaki sposób dorobek ten został wykorzystany dla ustabilizo-